

Моторигіна Марина Геннадіївна

асистент кафедри кримінального
процесу НЮУ ім. Я. Мудрого,
кандидат юридичних наук

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

У Сполучених Штатах Америки проникнення до житла є обшуком в розумінні конституційного захисту права на недоторканність житла. Щоб бути законним, будь-яке проникнення поліції до житла повинно: 1) бути дозволеним рішенням суду або 2) підпадати під сферу дії одного із винятків з вимоги щодо судового дозволу, які передбачені законом.

Базовий принцип конституційного захисту недоторканності житла полягає в тому, що обшуки всередині житла за відсутності невідкладних обставин без судового дозволу є неприпустимими.

Разом з тим, проникнення до житла може відбуватися за згодою особи. Поліція вправі входити до будинку без ордеру, коли є згода особи, яка має повноваження впускати до житла інших осіб. Стандарт для розуміння меж згоди підозрюваного, визначений конституційним захистом права на недоторканність житла, має бути об'єктивно розумним, тобто таким, який звичайна розумна особа зрозуміла би із спілкування офіцера поліції та підозрюваного [1, с. 558].

Згода не має бути змушеною, отримана за допомогою прямих або непрямих засобів, незалежно від ступеню їх застосування. Коли сторона обвинувачення хоче покладатися на згоду для обґрунтування законності обшуку, вона несе тягар доказування того, що згода була надана відверто та добровільно. Тест «добровільності» має включати всю сукупність супутніх обставин. До уваги мають бути взяті як всі «тонкі» поліцейські запитання, так і можливий суб'єктивний стан особи, яка надає згоду. Фактори, які можуть зробити особу вразливою та особливо чутливою до примусу, включають неповноліття особи, емоційний стан (збентеженість, недостатність освіти, психічні розлади тощо).

Дійсна згода може бути отримана від особи, яка перебуває під контролем поліції (затримана), але суди мають бути особливо уважними щодо підвищеної можливості для примусу, коли згода на обшук була надана особою під час поліцейського затримання.

Згода на обшук, отримана під час незаконного затримання, є недобровільною, більш того, така згода є також недобровільною, якщо вона надана під загрозою незаконного затримання. В будь-якому разі перед тим, як отримувати згоду на обшук, треба повідомити особу про те, що вона має конституційне право на недоторканність житла.

Перед тим, як заходити до будинку, поліція має поінформувати особу, від якої хочуть отримати згоду, що вона має законне право не давати згоду на обшук, а також, що вона у будь-який час може забрати згоду, яку вона дала, та може обмежити масштаб згоди визначеними частинами будинку. Це має бути зроблено до входу до будинку, оскільки знання про це володільця є першою вимогою для прийняття розумного рішення щодо надання згоди на проникнення.

Згода, отримана наперед як плата за отримання «привілеїв» від держави, є незаконною (наприклад, обіцянка не застосовувати тримання під вартою).

Варто відзначити, що добровільну згоду, окрім підозрюваного, може надати й інша особа. В такому разі поліція повинна переконатися, що така особа володіє приміщенням, в яке планується проникнення, або проживає у ньому.

У випадках, коли поліція має ордер на арешт (затримання) мешканця будинку, вона має право проникнути до цього приміщення без ордеру на обшук.

Проникнення до житла може відбуватись без ордеру також з метою здійснення затримання за «невідкладних обставин». Наприклад, Верховний Суд США (далі – ВС США) визнав законним проникнення поліції до будинку без ордеру з метою арешту втікача за обставин переслідування «по гарячих слідах». Поліція спостерігала, як підозрюваний втікав з місця злочину, бачила, як він заходив до будинку, та зайшла до будинку менш ніж через п'ять хвилин після нього [1, с. 556–557].

Перед тим, як агенти держави можуть порушити недоторканність житла, на державі лежить тягар доказування для демонстрації невідкладних обставин, які переважають презумпцію недоцільності, яка притаманна проникненню до житла без дозволу суду.

За відсутності переслідування по «гарячих слідах» має бути як мінімум достатня підстава вважати, що мають місце саме «невідкладні обставини» – такі, як загроза знищення доказів, необхідність запобігти

втечі підозрюваного, ризик загрози для поліції або інших осіб всередині або ззовні житла.

ВС США відхилив заяву уряду про наявність «невідкладних обставин» для проникнення до житла без ордеру, заснованому на стверджуваному ризику знищення доказів, оскільки, на думку суду, в цій справі під час проникнення поліція не мала достатню підставу вважати, що докази знищувались або їх збирались знищити. Спроба мешканця кімнати в готелі закрити двері одразу після того, як він узнав про присутність поліції ззовні цієї кімнати шляхом відкриття дверей наполовину у відповідь на стуки поліцейського, який видавав себе за персонал готелю, не дає розумної підстави вважати, що знищення доказів було невідворотнім; у мешканця не було зобов'язання дозволяти офіцерам увійти до приміщення в цей момент, він був в межах своїх прав у спробі закрити двері [1, с. 556].

Також є обмеження і щодо способу (манери) проникнення поліції до житла. В більшості юрисдикцій вимога «постукати та оголосити» вимагає, щоб поліція оголосила про свою присутність та ідентифікувала себе як офіцерів, пояснила мету плануємого проникнення та пред'явила вимогу допустити їх без опору перед тим, як вони можуть зламати двері та увійти.

Виятки з правила «постукати та оголосити» зазвичай включають ситуації, в яких є розумні підстави вважати, що оголошення про присутність поліції: 1) поставить під загрозу безпеку офіцерів, які проникають до приміщення; 2) призведе до знищення доказів; 3) буде марним жестом, оскільки з оточуючих обставин ясно, що мешканцям приміщень вже відомо про повноваження та мету поліції.

Що стосується національного нормативного регулювання можливості проникнення до житла, то ст. 30 Конституції України проголошує, що кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Статтею 13 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) закріплено загальну засаду кримінального провадження «Недоторканність житла чи іншого володіння особи», згідно з якою не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України.

Частина 1 ст. 233 КПК України передбачає, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених ч. 3 ст. 233 КПК України, відповідно до якої слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Аналіз чинного національного законодавства дозволяє дійти висновку, що хоча право на недоторканність житла закріплено як на конституційному, так і на галузевому рівнях, досі законодавець не зафіксував чітку процедуру проникнення до житла чи іншого володіння особи, існуючі норми характеризуються правовою невизначеністю, що, в свою чергу, може призводити до численних порушень прав осіб під час такого проникнення. У цьому зв'язку вважаємо за необхідне закріпити в КПК України процесуальний порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи, а також передбачити обов'язок уповноважених службових осіб повідомити про права та обов'язки особи перед початком проникнення (зокрема, її право на надання добровільної згоди на проникнення), а також мету та підстави такого проникнення.

Використані джерела:

1. Anthony G. Amsterdam, Randy Hertz. Trial manual 6 for the defense of criminal cases. 6th ed. Philadelphia: The American Law Institute, 2017. 711 p.